

a környezetszennyezés veszélyeire.

A kiállító komolyan gondolkodik, tömören fogalmaz, s külön erényként tegyük hozzá: érzéke van az iróniához, mely a képek szellemes és találó címadásával méginkább hangsúlyt kap.

Újhelyi Réka éveit tekintve nagyon fiatal. Ám portréfotósként érett művész. Az arc-ábrázolás a festészetben úgyszintén az egyik legnehezebb feladat. Általában tapasztalat, életismeret, beleérzőképesség, bizonyos pszichologizáló hajlam szükséges hozzá. Belülről kell látni, bent kutatni az embert. Mit ismerek, mit veszek észre belőle? - már az önismeret ösvényein barangolunk. És elkövetkezik a pillanat - a csillagóra - amikor mindezek együttállásából fénykép születik. Feltárul előttünk egy halandó sorsképe, jellemrajza, aki lehet önnön börtönének foglya, vagy a halálközeli tudásával élő ember, másutt egy szívet melengetően simogató tekintet. Nem sorolom... Mindegyik megállít, megszólít.

A kiállítás meggyőzően bizonyítja Újhelyi Réka tehetségét, amellyel e művészeti ágban nem egyszerűen csak helyet kér, de követel is magának.

Köszönöm figyelmüket, a kiállítást megnyitom" - invitálta Benedek Katalin a jelenlévőket a képek részletes megtekintésére.

Külön örömünkre szolgál, hogy a két héten át nyitva tartó kiállítást igen sokan látták, mivel hivatali ügyfélfogadás idején a természetes fénnel jól megvilágított előcsarnok váróhelyiségül is szolgál.

Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai

Ez a könyv az örmény identitásukat őrző örménymagyaroknak remélhetőleg különösen sok örömet szerez, hiszen Aniról - ahonnan őseik egykor sok évszázados vándorlásukra elindultak - még soha nem készült magyar nyelvű kiadvány. Tudunkkal más nyelven sem.

Ani jelenleg Törökországban, közvetlenül az örmény határnál fekvő káprázatos romváros, ahol megdöbbenő épségben maradt meg az 1700 éves örmény kereszténység szépséges templomai.

Ezeket a kincseket igen gazdag fotóanyaggal ismertetjük. Magyar szempontból az is különlegesség, hogy Ani építésze - és részben díszítőművésze - megdöbbenő hasonlóságot mutat a korai romanika egyes jellegzetes magyar emlékeivel, amelyekről könyvünkben - az analógiák bemutatására különös hangsúlyt fektetve - szintén sok-sok fotó látható.

A könyv fotóit Horváth Zoltán György készítette, a szöveg összeállításában rajta kívül Gondos Béla is közreműködött. A 168 oldalas könyvben 161 nagyméretű színes fotó található, a szöveg pedig a magyar mellett német és angol nyelven is olvasható. A kiadónak külön öröme szolgált, hogy a magyarországi örmények szervezetei annyira fontosnak találták e könyv létrejöttét, hogy a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület anyagilag is támogatta a megjelenést. Az ebben nyújtott közreműködéséért külön köszönet illeti dr. Issekutz Saroltát.

A könyv célja, hogy a lehető leggazdagabb képanyaggal és magyarázó szöveggel bemutassa mindazt az értéket, ami Aniban megmaradt (beleértve a szép szeldzsuk-török emlékeket is).

Lehetőleg konkrét fotókkal is dokumentált módon szólunk a magyarországi műemlékekkel kapcsolatos építészeti (és díszítőművészeti) hasonlóságokról.

Feladatunknak tekintjük a könyvbe felvett magyarországi templomok egyéb - az előbbi hasonlóságokon kívüli - értékeinek részletes képes bemutatását is, hiszen rendkívüli szépségű műemlékekről van szó, amelyek mégsem ismertek kellően széles körben.

A jelentős és rendkívül izgalmas hasonlóságok, illetve a vonatkozó magyar építészeti emlékek részletes bemutatása (a képeknek majdnem a fele a magyarországi analógiákat

mutatja be) miatt a könyv a sorozat harmadik köteteként a *Romanika Kiadó* „*A Szent Korona öröksége*” című sorozatában jelent meg, amelynek célja Magyarország, vagyis a Kárpát-medence középkori építészetének és képzőművészetének részletes ismertetése.

Meglehetősen kopár, szinte növényzet nélküli, fennsíkos területen jut a mindenre elszánt vándor Karsból, a jelenlegi török tartományi székhelyről az ősi örmény fővárosához. A hatalmas bástyákkal megerősített magas falakon belül mintha szellemvárosba kerülnénk: meglehetősen nagy területen, elszórtan szinte teljesen ép, vagy éppen élvezhető mértékben romos ezeréves templomok, egy virágzó ősi keresztény kultúra nagyszerű emlékei láthatók, miközben a nyilván sokkal kevésbé időtálló anyagokból készült lakóépületek lényegében nyomtalanul elenyésztek.

Anit, a kereskedelmi utakra eső, kiválóan védhető, akkor már néhány évszázada lakott tartományi székhelyet, III. Asot örmény király teszi fővárosává 961-ben. Fekvése igazán különleges: az Ani és az Akhura folyók torkolati háromszögében (utóbbi a jelenlegi török-örmény határfolyó) a kanyonszerű, szinte függőleges falú, mély folyóvölgyek természetes védelmet nyújtanak, így épp csak a terület harmadik oldalát kellett falakkal lezárni.

Ani viszonylag rövid, ám termékeny virágzása a X. és XI. századra esik. Gyors egymásutánban felépülnek az ezredforduló környékén azok a centrális és kívülről nagyon zárt szerkezetű templomok, amelyek a monumentális, ám egyúttal igen festői és nagy díszítőkedvű örmény keresztény építészet remekművei. Az épületek igen dekoratívak: kívülről vakárkádok és féloszlopok tagolják a monumentális falfelületeket, amelyeket gondosan faragott barnás-vöröses kváderkövek fednek, az ablakok kereteként vagy véletlenszerűen elszórva finom növénymotívumos faragások vagy más domborművek fedezhetők fel.

A város története a XI. század második felétől viszontagságossá vált, hiszen 1045-től bizánci-görög, 1064-től szeldzsuk-török, majd 1239-től mongol hódítás áldozatává lett, hogy aztán 1319-ben egy földrengés végképp megpecsételje a sorsát.

Magyar szempontból a legfontosabb Ani templomai közül a ma is szinte tökéletesen ép, hatkaréjos Szent Gergely templom (a könyv címlapfotóján is ez a templom látható), amely a Kaukázus-vidéken korábban is alkalmazott jellegzetes építésmód egyik XI. századi továbbélése. Ilyen, kívül teljesen kör alakú, belül azonban hatkaréjos - azaz hat, virágsziromszerűen szabályosan elhelyezkedő félkörívvel épített - templom Európában kizárólag a Magyar Királyság területén található, itt azonban három remek, valószínűleg XI. századi példa is megmaradt a mai napig a Szegedhez közeli Kiszomboron, valamint a felső Tisza-vidéken található Karcsán és Gerényben. Ezek példa nélkülsége tény. Valószínű feltételezés, hogy ezt a formát a kereszténységet már korábban megismerő magyarok hozták magukkal emléktárgyukban a Kaukázus-vidékről vándorlásaik során, és alkalmazták a végső letelepedést követően.

Magyarország legrégebbi, ma is működő temploma a X. század végén már biztosan állt Tarnaszentmárián. Ez az épület is mutatja az örmény építészetnek olyan jellegzetességét, amely Európában máshol egyáltalán nem honosodott meg: a templom külső, befoglaló falai alig utalnak a belső szerkezetre. Tarnaszentmárián például kívül egy „szokásos” román kori keleti szentélyfélkörívet látunk, a belső viszont háromkaréjos, azaz észak és dél felé is van egy-egy szentélyfélkörív. A külső déli falon levő dombormű a látszólag véletlenszerű elhelyezés, a díszítő jegyek integráltsága révén szintén mutat hasonlóságot örmény példákkal. Az ezen, valamint a hajóbeli féloszlopok lábazatán feltűnő szalagfonatos díszítés pedig szinte ugyanúgy megvan Aniban, vagy éppen Karsban, az ottani örmény templomon is (e műemléket, bár nem közvetlenül Aniban áll, szintén bemutatjuk a könyvben).

Horváth Zoltán György
